

Rozhovor

Rozhovor s doc. Tatianou Matulayovou, docentkou sociální práce na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci

Univerzita Palackého v Olomouci, Cyrilometodějská teologická fakulta, Univerzitní 244/22,
779 00 Olomouc, e-mail: tatiana.matulayova@upol.cz

Kam se podle Vás budou ubírat budoucí perspektivy vzájemného dialogu mezi sociální pedagogikou a sociální prací?

Asi nejjednodušším způsobem, jak na tuto otázku odpovědět, je pro mě podívat se na ni prismatem školního prostředí nebo v souvislosti se školskou sociální prací, které se věnuji. Domnívám se, že v následujícím desetiletí to bude velká výzva, ale i příležitost pro obě profese. Byla bych ráda, kdyby se podařilo tyto dvě profese sblížit – aby se vzájemně doplňovaly a společně rozvíjely. Podle toho, co o současné situaci vím a jak ji vyhodnocuji, se domnívám, že je velká poptávka po odbornících na sociální prostředí a po odbornících, kteří by dokázali pomoci dětem a rodinám řešit nejen případy špatného prospěchu žáků. Čekají nás náročnější úkoly. Především takové, které souvisejí s psychickou pohodou dětí a rovněž bezpečím na školách. V neposlední řadě, a to je velmi důležité, je nutné řešit sociální a ekonomickou situaci čím dál většího počtu rodin. Velkou výzvu představuje integrace cizinců. Mám na mysli nejen několik desítek tisíc dětí a mladých lidí z Ukrajiny, kteří jsou zde na území České republiky kvůli probíhající válce, ale i další děti z jiných zemí. Takže toto všechno jsou velké výzvy, před kterými čeští sociální pedagogové a sociální pracovníci stojí. A ta perspektiva se týká právě sblížování, hledání sice svébytné, ale komplementární cesty rozvoje obou profesí.

Jaké kompetence by podle Vás měl mít sociální pedagog ve škole?

To je vlastně otázka, na kterou již odpovídá Asociace vzdělavatelů v sociální pedagogice a v podstatě (stále ještě můžeme říci nově vzniklá, jelikož má za sebou necelý rok fungování) Asociace sociálních pedagogů. Mimochodem, jsem ráda, že vznikla samostatná asociace angažovaných profesionálů. Asociace vzdělavatelů v sociální pedagogice a později Asociace sociálních pedagogů zpracovaly několik zásadních dokumentů, které obsahují návrhy kompetencí sociálních pedagogů. Existují samozřejmě i různé jiné návrhy, například z dílny Nadace Sírius, případně byly publikovány metodiky z různých projektů apod.

Často v této souvislosti dostávám otázku, zda a v čem se odlišuje pracovní náplň sociálního pedagoga od náplně sociálního pracovníka ve škole. Podle mého názoru by se pracovní náplň mohla odlišovat právě tím, že sociální pedagog by se asi snáze dostal k tomu, aby byl pedagogickým pracovníkem. A to ve školní legislativě v ČR hraje podstatnou roli s určitými důsledky, konkrétně v oblasti platového ohodnocení pracovníků. Zdá se mi, že panuje určitý konsensus ohledně toho, že sociální pedagogové by mohli být v některých případech pedagogickými pracovníky a mohli by i učit. Toto by sociální pracovník podle mého názoru neměl. Neříkám, že by nemohl nějakým způsobem zprostředkovávat službu, která by se zaměřila například na doučování, ale určitě bych nerada viděla, aby sociální pracovníci bez nějaké další kvalifikace učili. U sociálních pedagogů by to podle všeho šlo. Myslím si, že potom je rovněž rozdíl v rozsahu jednotlivých činností. A také v záběru. Samozřejmě se ztotožňuji s názorem odborníků, že součástí náplně práce těchto profesionálů by měla být primární prevence. V této souvislosti bych řekla, že sociální pedagogové podle mého názoru mají o něco užší záběr. Mohli by se více soustředit na třídní kolektivy a vztahy v nich, na samotnou školu jako sociální systém nebo na rozvoj prevence v komunitě. Možná by mohli být za nějakých nebo určitých okolností i terénními pracovníky ve vztahu k rodině nebo ke komunitě. Ale myslím si, že to již v menší míře. Sociální pracovníci by mohli mít širší záběr a provádět prevenci širěji, především ve vztahu k rodinám

a komunitě. Dobře se orientují v systémech sociální ochrany, speciálně sociálních služeb, sociálně právní ochrany a služeb zaměstnanosti atd., takže by mohli v ještě vyšší míře rozvíjet partnerství relevantních subjektů se školou a vytvářet sítě mezi nimi, a to ve prospěch žáků a jejich rodin. Doménou sociálních pracovníků by mohlo být i sociální poradenství a zprostředkování pomoci. Dokážu si představit, že obě profese se musí nějakým způsobem začlenit do všech systémových struktur, které na škole fungují. Mám na mysli školní poradenská pracoviště, výchovné komise, organizování takových aktivit, jako jsou adaptační kurzy nebo projektové dny. Zde nějaký podstatný rozdíl nevidím.

Kdybych se měla hlouběji zamyslet nad tím, v čem by mohly být jejich kompetence srovnatelné a v čem naopak rozdílné, řekla bych, že obě profese musí spolupracovat. Koneckonců i z mých a dalších výzkumů vyplývá, že školám chybí „most“ mezi nimi a rodinami. V této oblasti by potřebovaly určitou podporu. Jen doplním, že této problematice se věnovalo například monotematické číslo Sociální pedagogiky s názvem Nedořešený hlavolam: Sociální pedagogika a/versus Sociální práce¹.

Když jsme nyní hovořily o průnicích a odlišnostech v kompetencích: jaké průniky a odlišnosti vidíte ve vzdělávání sociálních pedagogů a sociálních pracovníků?

Chci připomenout, že Asociace vzdělavatelů v sociální pedagogice vypracovala minimální standardy vzdělávání. Rovněž existují minimální standardy vzdělávání sociálních pracovníků, které jsou dílem Asociace vzdělavatelů v sociální práci. Kdo se na tyto dva dokumenty podívá, uvidí podle mě velký rozdíl v obsahové struktuře studijních programů v sociální pedagogice a sociální práci. Kdybych to měla velmi zjednodušit, řekla bych, že ten základní spočívá v širší záběru. Sociální pedagogové se podle standardu samozřejmě logicky soustředí především na problematiku pedagogických a příslušných psychologických disciplín – vývojovou psychologii, školní psychologii apod. Velmi důležitá je jistě i metodologie výzkumu. Vzdělávací standardy sociální práce jsou mnohem širší, komplexnější. Zahrnují filozofii, etiku, sociální politiku, právo, sociologii, psychologii, sociální práci, téma sociálně rizikových jevů atd., standardů máme mnohem více. Pregraduální příprava je tedy obsahově rozdílná. I přesto je samozřejmě potřeba říci, že v edukační praxi vidíme různé modely přípravy a různé studijní programy. Slabší stránkou vzdělávání sociálních pracovníků podle mě je, že jen některé školy nabízejí studentům kurzy sociální pedagogiky nebo pedagogiky. Pokud by se absolventi sociální práce chtěli v budoucnu uplatnit v resortu školství a konkrétně ve školách, určitě by jim prospěla např. znalost vývojové psychologie, sociologie výchovy nebo školské legislativy. Je tedy i výzvou do budoucna pro sociální pracovníky, pokud by se v tomto resortu chtěli uplatnit, aby uvažovali o nějakém postgraduálním vzdělávání nebo pedagogickém minimu. Pokud po tom vznikne poptávka, možná se opět podaří nabízet v magisterském studiu specializaci školská sociální práce. Během mého působení na Technické univerzitě v Liberci jsem byla garantkou právě této specializace. O zájmu studentů o téma školské sociální práce svědčí i to, že dost vysokých škol implementovalo do svých studijních plánů v bakalářském nebo magisterském stupni předmět s názvem školní sociální práce nebo stejně zaměřené, byť jinak pojmenované předměty. Studenti si toto téma často volí i pro své závěrečné práce.

V čem může sociální práce inspirovat sociální pedagogiku a naopak?

Když přemýšlím o vzájemných inspiracích, myslím si, že sociální pracovníci se sociálními pedagogy skutečně můžou inspirovat. V této souvislosti doporučuji studii autorky docentky Lorenzové a kolegyně Komárkové² z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Cílem studie je zprostředkovat výsledky jejich empirické sondy do pojetí oboru a profese u studentů a sociálních pedagogů v České republice. V konceptuální části studie přehledně shrnuly různá pojetí sociální pedagogiky. Jedno z nich považuje sociální pedagogiku za mimoškolní výchovné působení nebo výchovnou péči o děti a mládež v rámci společnosti. V sociální práci s dětmi nebo mládeží by se poznatky sociální pedagogiky jistě uplatnily.

¹ Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. (2016). Nedořešený hlavolam: Sociální pedagogika a/versus Sociální práce. *Sociální pedagogika/Social Education*, 4(1), 1–136.

² Lorenzová, J., & Komárková, T. (2019). Sociální pedagogika a pojetí oboru a profese u studentů a sociálních pedagogů v České republice. *Orbis Scholae*, 13(1), 87–106.

Za zajímavé a podnětné pro českou sociální práci považují pojetí sociální pedagogiky jako kritické teorie a ofenzivní praxe. Tento přístup v českém vysokém školství v sociální práci sice rozvíjí kolegové třeba z FSS Masarykovy univerzity nebo – díky Radce Janebové – i Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové, ale domnívám se, že v tomto směru je co dohánět a čím se inspirovat. Průniky obou disciplín jsou patrné i ve vnímání sociální pedagogiky coby pedagogiky prostředí nebo coby pedagogiky pro zvládání životních situací. Domnívám se, že zde by mohla přinést inspiraci právě teorie a praxe sociální práce.

A v čem konkrétně?

Co se týká třeba posouzení životní situace, jsem toho názoru, že v české sociální práci je podrobně rozvinutá metodika posouzení životní situace dítěte, konkrétně se zaměřením na ohrožení dítěte. Nevidím důvod, proč by tuto metodiku nemohli využívat i sociální pedagogové. A pokud jde o pedagogiku prostředí, mně osobně je sympatické polské pojetí ve smyslu pedagogiky společnosti, tedy pedagogiky, která se zabývá výchovou jako sociálním jevem. Myslím si, že teorie sociální práce může být pro sociální pedagogy zajímavá tím, že hodně pracuje s pojmem prostředí (a to nejenom sociálním prostředím). V teorii a praxi sociální práce v České republice je v této souvislosti rozvíjena ekologická, někteří říkají ekosystémová perspektiva v sociální práci.

V každodenní praxi by jistě prospělo i sociálním pedagogům působícím v resortu školství systémové zavedení třeba supervize (tak, jak je to již celkem běžné v sociálních službách nebo v oblasti sociálně-právní ochrany). I ve školství je nutné věnovat více pozornosti různým nástrojům, jak kultivovat, posilovat kompetence a profesní růst pracovníků.

Jako inspiraci z oblasti sociální práce ještě zmíním zavádění různých inovativních metod i ve školském prostředí. Poslední roky se věnuji rodinným konferencím. Tato metoda umožňuje posílit rodiny v hledání vlastních sil a zdrojů při překonávání různých překážek a zvládání životních situací. V zahraničí je časté, že se tato metoda využívá i v rámci prevence problémů přímo ve školním prostředí. A do třetice mě napadá stále aktuální téma rodinné mediace, ve školním prostředí pak školní mediace.

Děkuji za příležitost vyjádřit své názory a myšlenky. Přeji časopisu a všem sociálním pedagogům a sociálním pracovníkům, aby měli takové pracovní podmínky, ve kterých budou moci efektivně doprovázet a podporovat žáky a jejich rodiny i v českém školství.

Děkujeme za rozhovor.

Rozhovor byl zpracován Radanou Kroutilovou Novákovou
Fakulta humanitních studií, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Doc. PaedDr. Tatiana Matulayová, Ph.D., je docentka sociální práce. Absolvovala studium andragogiky, pedagogiky a sociální pedagogiky. Více než 25 let působí na univerzitách na Slovensku, Polsku i v České republice. Ve své výzkumné, publikační a pedagogické činnosti se věnuje participativní sociální práci – speciálně dobrovolnictví, ale i profesionalizaci sociální práce a vzdělávání sociálních pracovníků. Iniciovala nebo spolupracovala při vzniku několika komunitních dobrovolnických center na Slovensku (Banská Bystrica, Prešov, Bratislava, Košice) a Dobrovolnického centra Univerzity Palackého. Již více než 15 let usiluje o rozvoj sociální práce ve školství na Slovensku i v České republice. V České republice iniciovala nejenom první výzkumnou kvantitativní studii zaměřenou na identifikaci potřebnosti sociálního pracovníka na základních školách, ale zapojila se i do národních, regionálních a lokálních projektů zaměřených na inovace služeb pro rodinu.